

บทที่ ๔

จุดมุ่งหมายของการ เสนอธรรมนะ เรื่องตัวตน

จุดมุ่งหมายของพุทธปรัชญาใน การ เสนอธรรมนะ เรื่องตัวตน

พุทธปรัชญาปฏิเสธความมีอยู่ของ "ตัวตน" ด้วยจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่แม้จะเป็น เพียงจุดมุ่งหมายเดียว ก็นับได้ว่าเป็นความมุ่งหมายที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา เลยทีเดียว ความมุ่งหมายนี้คือ เพื่อบรรลุนิพพาน

นิพพานนั้น เป็นอุดมคติสูงสุดของพุทธศาสนา เรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่า นิพพานเป็นความดีสูงสุด และเมื่อวิธีทางที่จะบรรลุนิพพานได้คือ อนัตตาแล้ว กล่าวได้ว่า นิพพานกับสภาวะอนัตตาเป็นสิ่งที่เดียวกันนั่นเอง

ทำไมนิพพานกับอนัตตาเป็นสิ่งที่เดียวกันได้

ก่อนอื่นเราต้องทราบว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นมีมากมายหลายอย่าง แต่สิ่งที่สำคัญและจำเป็นควรจะรู้นั้นมีเพียงเรื่องเดียว คือเรื่องความพ้นทุกข์ ครั้งหนึ่งเมื่อกำลังเดินในป่า พระพุทธเจ้าทรงกำใบไม้ขึ้นมากำหนึ่ง แล้วถามภิกษุทั้งหลายในเวลานั้นว่า ใบไม้ที่กำมาดีกับใบไม้ทั้งหมดในป่า มันมากน้อยกว่ากันแค่ไหน ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า มันมากกว่ากันมาก พระพุทธเจ้าจึงบอกว่า เรื่องที่พระองค์ตรัสรู้มีมากกว่ากับใบไม้ทั้งป่า แต่เรื่องที่เป็นต้องรู้มันเท่ากับใบไม้กำมือเดียว พระองค์ตรัสว่า

ภิกษุท! ... ก็สิ่งใดที่เราบอกสอนแก่เธอเล่า สิ่งที่เราบอกสอนแก่พวกเธอ คือความจริงอันประเสริฐว่า "นี่เป็นทุกข์ นี่เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และนี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้เพราะเหตุไร เราจึงสอนสิ่งนี้แก่พวกเธอเล่า เพราะว่าสิ่ง ๆ นี้ ย่อมประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่ายทุกข์ ความคลายกำหนด ความดับ ความระงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจึงสอนสิ่งนี้แก่พวกเธอทั้งหลาย"^๑

จึงเห็นได้ว่า สิ่งสำคัญที่ควรจะมีเพียงทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และการปฏิบัติ ถึงการดับทุกข์เท่านั้น. แต่ว่าเราจะเริ่มพิจารณาทุกข์ที่ไหน พระพุทธองค์ตรัสว่า

...แน่ะเธอ ในร่างกายที่ยาวประมาณาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจนั้นเอง ฉันได้บัญญัติโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับของโลก และทางให้ถึงความดับของโลกไว้^๑

ดังนั้น ไม่ต้องไปหาที่ไหนเลย มาพิจารณาที่ตัวเรานั้นแหละ เพราะ คนเราคือสัตว์ที่ยังจมอยู่ในทุกข์ ถ้าจะดับทุกข์ก็ควรดับที่ต้นเหตุคือใช้ปัญญาพิจารณาว่า ที่ว่าปัญหาของคนเราคือทุกข์นั้น มีอะไรเป็นต้นเหตุ

ต้นเหตุของความทุกข์คืออริชชา คือความไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร และรวมทั้งความรู้ผิดด้วย ตราบใดที่มีมนุษย์ เรายังมีอริชชา ตราบนั้นความทุกข์จะอยู่กับเขา คนเราจำเป็นต้องสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว การเข้าใจผิดในธรรมชาติของตนเองกับการเข้าใจผิดในธรรมชาติของโลกภายนอกก่อให้เกิดความหลงผิดในความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลก และนี่คือรากของความทุกข์

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ เป็นต้นว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ หรืออะไรก็แล้วแต่ ความสำคัญไม่ได้ อยู่ที่ส่วนประกอบของมัน แต่อยู่ที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างไรกับมนุษย์เรา ดังนั้น โลกคือสิ่งที่มนุษย์รู้จักจากอายตนะทั้งหก เมื่อตาเห็นรูป เกิดจักขุวิญญาณ เมื่อหูได้ยิน เสียงเกิดโสตวิญญาณ จมูกได้กลิ่น เกิดขานวิญญาณ ลิ้นรับ รสเกิดชิวหาวิญญาณ ก ขก กระทบสัมผัสเกิด กายวิญญาณ และใจ กระทบความนึกคิด เกิดมโนวิญญาณ เกิดวิญญาณเฉย ๆ ยังไม่เกิดทุกข์ แต่เมื่อมนุษย์เอาอุปาทานเข้ามาปรุงแต่งเมื่อนั้นทุกข์เกิดขึ้น

ข้าพเจ้าชอบกินไก่ย่างเพราะ อร่อย แต่น้องข้าพเจ้าไม่ชอบไก่ย่างเพราะเห็นว่าไม่อร่อยและความไม่อร่อยของไก่ย่างไม่ได้เป็นคุณสมบัติที่ติดอยู่กับไก่ย่าง แต่ข้าพเจ้าและน้องข้าพเจ้าเป็นผู้บัญญัติ คนที่แหละเป็นผู้บัญญัติสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเอง ข้าพเจ้ากินไก่ย่าง ๑๐ ครั้งก็อร่อยทุกครั้ง และครั้งล่าสุดนี้ ข้าพเจ้าหวังว่ามันต้องอร่อยเหมือนเดิม แต่ข้าพเจ้าต้องผิดหวัง เพราะนอกจากข้าพเจ้าเป็นหวัดจมูกไม่ได้กลิ่นชวนชิมของไก่ย่างแล้ว วันนั้นคนขายยังเอาไก่แก่หนังเหนียวมาอย่างและไฟแรงเกินไปจนหนังไหม้ และ เนื้อไม่สุกอีกด้วย ข้าพเจ้าเกิดทุกข์ขึ้นมาแล้วเพราะผิดหวัง

^๑ พุทธภาสิต จตถก.อ.๒๑/๖๒/๔๔, จากพุทธทาสภิกขุ, ขุขุมม เรื่องสั้น (ธนบุรี:อมรรคาการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๑

เมื่อข้าพเจ้าไปคาดหวังไว้ว่ากินไก่ย่างต้องอร่อยทุกครึ่งนั้น เป็นการสร้างโอกาสแห่งความทุกข์ เนื่องจาก ข้าพเจ้าไม่มีอำนาจ ไปบังคับบัญชาเงื่อนไขทุกอย่างได้ เมื่อคนเรามีประสบการณ์ที่มีความสุข คนเรามักไปทักท้วงเอาว่าต่อไปต้องสุขเหมือนเดิม และนี่เป็นการสร้างโอกาสแห่งความทุกข์ การจะละทุกข์ ได้นั้นต้องเข้าใจมองสิ่งต่าง ๆ ตามที่มันเป็น ไม่เอาคตมหา อุปาทานเข้าไปจับ อันเป็นการมองให้ เห็นตามที่เรายากหรือไม่อยากให้เป็น

ถ้าข้าพเจ้ากินไก่ย่างเพื่อบำบัดความหิวนั้น ก็เลสยังไม่ไปจับจึงยังไม่เกิด "ตัวฉัน" และ "ของฉัน" ขึ้นมา แต่เมื่อกิเลสเข้าไปปรุงแต่งเกิดความอ้อยความอยากขึ้นมา เมื่อนั้นก็เกิด "ตัวฉัน" คือความรู้สึกที่เป็นผู้อยากที่จะรองรับความอ้อย และสิ่งที่ตามมาคือเมื่อรู้สึกอยากในสิ่งใดแล้ว สิ่งนั้นจะเป็น "ของฉัน" ขึ้นมา ความรู้สึกเหล่านี้คืออุปาทาน หมายถึงยึดถือว่า "ตัวฉัน" และ "ของฉัน"

ความรู้สึกดังกล่าวนี้มาจากคตมหา อันเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ดังกล่าวแล้ว เมื่อถอนคตมหาเสียได้ก็สามารถถอน "ตัวฉัน" "ของฉัน" ได้ด้วย อันทำให้หมดทุกข์

การถอน "ตัวฉัน" ต้องเปลี่ยนอริชชาให้เป็นริชชาขึ้นมา คือรู้จักสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของมัน ไม่เอาอุปาทานเข้าไปจับ นั่นก็คือเห็นว่า "สิ่งทั้งปวงไม่เพียง สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา"

ที่ว่าสิ่งทั้งปวงไม่เพียง หรือเป็นอนิจจังนั้น คือสิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่มีอะไรเป็นตัวของมันเองหยุดนิ่งกับที่ ทั้งนี้ขึ้นกับเหตุที่ปรุงแต่งมันขึ้นมา

ที่ว่าสิ่งทั้งปวง เป็นทุกข์ซึ่งนั่นคือ สิ่งทั้งปวง เป็นความทุกข์ทรมานในตัวของมันเอง อันเนื่องมาจากความไม่เที่ยง มีความแปรปรวน ตกอยู่ใต้อำนาจเหตุปัจจัย

และสิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา หมายถึงสิ่งทั้งปวงไม่มีอะไรที่เราควรจะเข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นของตน เพราะ ยึดแล้วจะเกิดทุกข์

เมื่อเข้าใจกฎของธรรมชาติแล้วจะเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายเป็นเพียงธรรมชาติที่หมุนไปประเภทหนึ่งเท่านั้น ทาใช้เป็นตัวเรา หรือตัวใครไม่ กิริยาอาการต่าง ๆ ที่เรียกว่า ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความทุกข์ ความสุขต่างก็เป็นเพียงกิริยาอาการทางธรรมชาติเท่านั้น เมื่ออริชชาหมดไปเด็ดขาด โลกก็ดี คนก็ดี หามีไม่ นามต่าง ๆ เป็นเพียงสมมติหรือคำที่บัญญัติสำหรับการพูดจากันเท่านั้น คนเป็นเพียงธาตุหลาย ๆ ธาตุมาประชุมกัน

อยู่ด้วยอำนาจความหมุนเวียนของธรรมชาติ เมื่อเราพบความจริงอันนี้ เราจะรู้สึกว่าตัวเราไม่มี ตัวเราเป็นเพียงแค่คำสมมติซึ่งตามทางไวยากรณ์เป็นเพียงสรรพนามสำหรับใช้แทนชื่อผู้พูดเท่านั้น การปรากฏขึ้นของโลกก็ตามเป็นเพียงส่วนหนึ่งแห่งความหมุนเวียนของธรรมชาติ อันมีสายยาวยืดไม่รู้จบเท่านั้น

ก็เมื่อปราศจากการยึดมั่นว่าเป็นตัวตนว่าเป็นของตนแล้ว ก็จะทำให้ความรู้สึก "ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น" ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวนี้จะไม่ให้ตกเป็นทาสของอารมณ์ และเมื่อไม่เกิดตัณหา ทุกข์ก็ไม่มี เมื่อพ้นทุกข์ก็ถึงซึ่งนิพพาน และนี่เองนิพพานกับอนัตตา จึงเป็นอย่างเดียวกัน

ไม่ว่าจะใช้คำว่านิพพาน สุญญตา หรือพรหมจรรย์ ก็มีความหมายเดียวกันทั้งนั้น นิพพานหมายถึงดับความยึดมั่นว่าเป็นตัวตนว่าเป็นของตน สุญญตหมายถึงว่าง จากการยึดมั่นว่าเป็นตัวตนว่าเป็นของตน ดังนั้นไม่ว่าจะใช้คำอย่างไร ความหมายก็คืออนัตตา และแน่นอน อนัตตาจึงเป็นหัวใจพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สุดแห่งทุกข์นั่นเอง

แต่ต่อมามักจะมีปัญหาว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปฏิเสธความมีอยู่แล้ว ทำไมจึงยังมีพุทธวจนะ "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนอยู่จะมีเป็นการขัดแย้งกันดอกหรือ"

ในปะเต็นนี้ตอบว่าไม่ขัดแย้งกันอย่างแน่นอน คำพูดที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนนั้น เป็นคำกล่าวแบบบุคคลลาธิษฐาน สำหรับพูดกันให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ ไม่ได้เป็นการกล่าวความจริงอย่างปรมัตถ์สัจจะ เพราะ ถ้ากล่าวอย่างปรมัตถ์ก็ต้องว่า ทำให้ "ตน" หมดไปเลย ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นตัวตนให้ต้องยึดมั่นอีกต่อไป

การกล่าวว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนระดับสมมตินี้ หมายความว่า ตัวตนซึ่งเป็นกิเลส หรือ เป็นของกิเลสที่ประกอบด้วยอวิชชา นั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำลายให้หมดไป จะมีใครมาช่วยทำลายไม่ได้ ต้องทำลายด้วยตัวเอง แต่ว่าเป็นตนฝ่ายปัญญาที่ค่อยเจริญขึ้นมา คือเมื่อไรทำลายครั้งก็จะรู้สึกฉลาดขึ้นมาเองทีละน้อย เช่นนี้เรียกว่า ช่วยตนด้วยตน ซึ่งหลักการดับตัวตนเริ่มจากชนิดที่หยดก่อน แล้วค่อยประณีตขึ้นจนถึงดับสนิท คือ จากตัวตนที่ชั่ว แล้วก็สร้างตัวตนที่ดี แล้วก็ทำตัวตนนั้นให้เบาบางจนกระทั่งไม่มีเหลือ นั่นคือ แม้แต่นิพพานก็อย่ายึดว่านิพพานเป็นตัวตนเข้าอีก

มีข้อนำสังเกตุหนึ่งคือ คนเรามักเข้าใจว่า เมื่อละตัวตนได้จนถึงซึ่งนิพพาน ก็ถึงซึ่งความว่าง เข้าใจกันว่าเป็นความว่างเปล่า เป็นจิตที่ว่างไม่มีอะไรเลย เขาเข้าใจว่าถ้านิพพานเสียแล้ว คนเราก็คจะทำอะไรไม่ได้ หรือไม่ทำอะไรเลยทีเดียว เพราะไม่มีอะไร เป็นตัวกระตุ้น หรือชักจูงให้ทำ นี่เป็นความหลงผิด เพราะการดับ "ตัวตน" "ของฉัน" ได้นั้น หมายถึงดับอวิชชา คือดับความไม่รู้วิธีดับทุกข์ ดังนั้นสิ่งที่แทนที่คือภาวะแห่งจิตที่เป็นตัวของมันเอง อันเป็นภาวะแห่งความสมบูรณ์ด้วยสติปัญญา

ดังนั้นนิพพานจึงหมายถึงการอยู่ในโลกโดยมีปัญญาเป็นผู้นำ ไม่เบียดเบียน ทั้งตัวเองและผู้อื่น และมีชีวิตดังคำกลอนของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า

"ยามได้ ได้เป็น ไม่เป็นทุกข์

ยามเป็น เป็นถูก ตามวิถี

ยามตาย ตายเป็น เห็นสุดดี

ชีวิตนี้ มีแต่สุข ไร้ทุกข์เอ๋ย"^๑

ได้เป็น คือไม่ได้เพราะ สวย อร่อย หรือทันสมัย แต่เพื่อประโยชน์

เป็นถูก คือเป็นไปตามสมมติโลก ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น ทำไปตามบทบาท เช่น เป็นบุตร เป็นบิดา

ตายเป็นก็เพราะเกิดเป็น คือเกิดการยึดมั่นถือมั่น (เกิดอุปาทาน) ตายจึงหมายถึงถึงดับอุปาทาน ไม่มีฮึดตา ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว

ดังนั้น การปฏิเสธ ธรรมชาติมีอยู่ของตัวตนในพุทธปรัชญา คือทั้งหมดของพุทธศาสนา เพราะเมื่อรู้ความจริงว่าตัวตนนั้นเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ถ้าไปหลงยึดมั่นก็จะเกิดทุกข์ เกิดการเบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น ทางที่ดีควรขจัดการยึดมั่นว่าเป็นตน ว่าเป็นของตนเสีย ยอมรับสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ ปราศจากการเบียดเบียน ก็จะมีความสุขทั้งตัวเองและส่วนรวม จะทำการทำงานอะไร ก็เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะไม่มีการเห็นแก่ตัวเข้ามาเจือปน เป็นการทำงานด้วยจิตที่ว่างจากการยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นของตน และมีคือจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาที่ปฏิเสธตัวตน

^๑พุทธทาสภิกขุ , ปริศนาธรรมไทยชุดกายนคร (พระนคร: หจก. คิวพร , ๒๕๒๐) , หน้า ๒๐๘.

จุดมุ่งหมายของเดวิด ฮูมในการเสนอทฤษฎีเรื่องตัวตน

ได้กล่าวแล้วว่า สำหรับพุทธปรัชญานั้นเชื่อว่า สภาวะอนัตตาเป็นสิ่งเดียวกับนิพพาน และนิพพานก็คือความดีสูงสุดของพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นระหว่างการปฏิเสธตัวตนกับจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา นั่นก็คือ ถ้ามองในแง่ปรัชญาแล้ว พุทธปรัชญาปฏิเสธตัวตน ส่วนหนึ่งเพื่อรับใช้จริยศาสตร์ด้วย

ในการพิจารณาจุดมุ่งหมายของฮูมในการปฏิเสธตัวตน เราจึงจะเริ่มจากปัญหาที่ว่า "ฮูมปฏิเสธตัวตนเพื่อรับใช้จริยศาสตร์หรือไม่?" ก่อน

จริยศาสตร์ของ ฮูมต่างจากจริยศาสตร์ของพวกเหตุผลนิยม (Rationalism) พวกเหตุผลนิยมเชื่อในเหตุผล คือเชื่อว่าความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในโลกตายตัว เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมก็ตายตัวแน่นอน ความดีเป็นสิ่งตายตัว ถ้าสิ่งหนึ่งดีมันต้องดีโดยไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือความดีไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด ดังนั้นจึงมีมาตรฐานที่ตายตัวแน่นอนอันใดอันหนึ่งมาตัดสินความดีได้ นั่นก็คือ สำหรับพวกเหตุผลนิยม ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งสมบูรณ์ (Absolute)

ฮูมปฏิเสธเหตุผล เขาเห็นว่าจะเอาหลัก เกณฑ์อันเดียวไปตัดสินทุกอย่างไม่ได้ มันต้องแล้วแต่กรณีไป เขายกตัวอย่างความอกตัญญู สำหรับพวกเหตุผลนิยม ถ้าลูกฆ่าพ่อแม่ แล้วจะดีตราว่าเป็นการอกตัญญูหมดละก็ ถ้าในกรณีที่ดินกล้าเกิดใหม่แล้วทำให้แม่พันธุ์ต้นไม้ ต้องตายก็ต้อง เป็นอกตัญญูด้วย ซึ่งเราตัดสินไม่ได้ เพราะดินกล้านั้น ไม่ได้มีเจตน์เจานงค์ (Will) ในกรณีคนก็เช่นเดียวกัน จะตัดสินว่าอกตัญญูไม่ได้ทุกคน ต้องแล้วแต่แต่ละกรณี ต้องพิจารณาเป็นรายๆ ไป^๑

ฮูมให้ลองเอาเหตุการณ์อะไรบางอย่างที่เรียกว่าความชั่ว เช่น ฆาตกรรมมาเอามาพิจารณาดูว่าเป็นความชั่วอย่างไร จะพบแต่อารมณ์ ความรู้สึก ความตั้งใจ และความกิด จะพบว่าความชื่อนั้นอันตรธานไปเมื่อพิจารณาที่ตัวเหตุการณ์นั้นความชั่วไม่ได้มีอยู่ในเหตุ

^๑ David Hume, A Treatise of Human Nature Book III, (London: J.M. Dent & Sons Ltd., 1974), p. 175-177.

การณั้้น แต่ถ่าลองหันมาดูที่ตัว เองจะพบว่ามันอยู่ในความรู้สึกของเรา ดังนั้นการตัดสินใจทาง จริยธรรมจึงไม่ได้เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่แล้วในวัตถุ แต่เป็นความรู้สึกในใจเราที่ตัดสินใจมัน อุม กล่าวว่ำ

เมื่อท่านกล่าวถึงการกระทำใดก็ตามว่ำเป็นสิ่งชั่วร้าย ความชั่วร้ายนั้นไม่ได้เป็น คุณสมบัติของการกระทำนั้น มัน เป็นเพียงความรู้สึกของท่านที่มีต่อการกระทำนั้นต่างหาก ดังนั้น ความชั่วร้ายและความมีคุณธรรมก็สามารถแยกได้เป็น เสียงสี ความร้อน และความเย็น ซึ่ง สำหรับนักปรัชญาสมัยใหม่แล้ว มันไม่ได้ เป็นคุณสมบัติในวัตถุ แต่เป็นความรู้สึกในจิตใจ^๑

จะเห็นว่าอุมโจมตีลัทธิวัตถุนิยม (Objectivism) ที่พวกเหตุผลนิยมเป็นคือ เชื่อ ว่ำคุณสมบัติทางจริยธรรม เช่น ดี ชั่ว ผิด ถูก เป็นลักษณะจริงที่มีอยู่ในวัตถุ หรือเป็นคุณสมบัติ ของการกระทำ เมื่ออุมโจมตีเหตุผลก็หมายความว่า ไม่สามารถใช้เหตุผลตัดสินจริยธรรม ถ้าเช่นนั้นจะใช้อะไรตัดสิน สำหรับอุมเห็นว่าต้องใช้ประสบการณ์ตัดสิน โดยถือเอาความพอใจ เป็นเกณฑ์ นั่นก็คือ อุมเชื่อในลัทธิอัตนิยม (Subjectivism) คือเชื่อว่า ดี ชั่ว ผิด ถูก ไม่ได้ เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่จริงในการกระทำ แต่ขึ้นกับตัวบุคคลเป็นผู้กำหนด

เมื่อค้ำทางจริยธรรมมีตัวบุคคลเป็นผู้กำหนด แล้ว ค้ำทางจริยธรรมจึงเป็นสิ่ง สัมพัทธ์ (Relative) สำหรับอุม และสำหรับนักประสบการณ์นิยมทั่วไปด้วย ความเป็น สัมพัทธ์นั้น มีส่วนทำให้มีความเป็นไปไค้มากที่สุดที่จะ เป็นอัตนิยม (Egoism) เพราะเนื่องจาก ดี ชั่ว ขึ้นต่อความรู้สึกของแต่ละบุคคล พฤติกรรมที่ท้วโดยมีผลประโยชน์ของตนเอง เป็นจุดหมาย ปลายทางย่อม เกิดขึ้นได้ง่าย แต่สำหรับอุมแล้ว เขาปฏิเสธอัตนิยม อุมโจมตีฮอบส์ไว้ด้วย

อุม เห็นว่ำการที่ฮอบส์ว่ำพฤติกรรมทุกอย่างมาจากการรักตัวเองนั้นไม่จริง เพราะ พฤติกรรมบางอย่างไม่เกี่ยวกับการรักตัวเองเลย อาจมีบางพฤติกรรมที่ท้วโดยมีผลประโยชน์ ของตนเอง เป็นจุดหมายปลายทาง แต่ไม่ใช่ทุกพฤติกรรม คนเรามีแรงจูงใจหลายอย่างที่ ทำให้สร้างพฤติกรรม ท้วไม้วเราจึงร้องให้เมื่อเพื่อนคนหนึ่งที่ยากจนได้ตายลง เพราะรักตัว เองกลัวจะตายบ้างหรือ สำหรับฮอบส์คงใช่ แต่สำหรับอุมไม่ใช่

^๑Ibid., p. 177.

ฮูมเชื่อว่า คนเรามีความอยาก (Appitite) อยู่ ๒ ระดับคือ ระดับปฐมภูมิ กับทุติยภูมิ ความอยากระดับปฐมภูมิ (Primary Appitite) ได้แก่ความหิวหรือกระหาย ส่วนความอยากระดับทุติยภูมิ (Secondary Appitite) คือความรู้สึกที่ตามมาเมื่อความอยากระดับปฐมภูมิได้รับก ารบำบัดแล้ว ความรู้สึกที่ว่านี่คือ ความอ่ร่อย และการเสาะแสวงหาความอ่ร่อยนี้เองที่โยงไปถึงแรงจูงใจที่แสดงถึงการรักตัวเอง สำหรับฮูม การทำเพื่อตัวเองก็คือความอยาก ระดับทุติยภูมินั้นเอง ในประสบการณ์จริง ๆ การกินเพื่ออ่รมกับเพื่ออ่ร่อยปนกันจนแยกไม่ออก เลยเข้าใจผิดว่ามี การรักตัวเองเป็นแรงจูงใจ

ดังนั้น จริยศาสตร์ของฮูมไม่ได้เป็นอัตนิยม และก็ไม่ได้อ่เป็น อัตนิยม (Subjectivism) แบบจักนักร เพราะ แม้ฮูมจะเชื่อว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมขึ้นต่อประสบการณ์ของแต่ละคนก็ตามที ฮูมก็เชื่อว่ามีความรู้สึกสากล (Universal Feeling) ในแต่ละกลุ่มคน แต่ละเผ่าพันธุ์เหมือนกัน เช่น เรื่องกฎแห่งความยุติธรรม (Law of Justice)

ฮูมพบว่า จากประสบการณ์ คนเรารู้ว่าการจะอยู่ร่วมกันได้นั้น จะต้องเสียสละอะไรบางอย่าง เช่น เสรีภาพใน การทำตามใจชอบ มายอมรับกฎร่วมกัน กฎหมายจึงถูกตั้งขึ้นเพื่อรับใช้มนุษย์ ฮูมกล่าวว่า

เมื่อเราค้นพบจา ประสบการณ์ว่า เป็นไปไม่ได้ ที่จะอยู่คนเดียว และก็เป็นไปไม่ได้อีก เหมือนกันที่จะอยู่ในสังคมโดยที่ต่างคนต่างทำตามความพอใจของตนเอง ดังนั้นจึงมีการตั้งกฎข้อบังคับขึ้นมา เรียกว่า กฎแห่งความยุติธรรม^๑

และเพื่อป้องกันการใช้กฎหมายไปในทางมิชอบ เช่น ตั้งขึ้นสำหรับหาผลประโยชน์ให้ชนกลุ่มน้อย ฮูมได้กล่าวย้ถึงความยุติธรรมไว้ว่า

ความยุติธรรมนั้นจะเป็นที่ยอมรับ ก็ไม่ใช่ด้วย เหตุผลใดไปกว่าความยุติธรรมนั้นจะต้อง เป็นไปเพื่อส่วนรวม... เราอาจสรุปได้ในทำนองเดียวกันกับคุณธรรมอื่น ๆ ว่า ต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวม เช่นกัน^๒

^๑Ibid., p. 266.

^๒Ibid., p. 310.

จะเห็นว่าคุณธรรมของฮูม ตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ของส่วนรวม จริยธรรมของฮูมจึงมุ่งให้คนเราทำเพื่อส่วนรวม เช่นเดียวกับพุทธปรัชญา แต่ฮูมต่างจากพุทธปรัชญา การปฏิเสธตัวตนของฮูมไม่ได้มีความสัมพันธ์ กับจริยศาสตร์ของเขาแต่อย่างใด การปฏิเสธตัวตนของฮูมไม่ได้นำไปสู่ความดีสูงสุด จริยศาสตร์ของฮูม เป็นผลผลิตจากทฤษฎีแห่งความรู้ของเขา และการปฏิเสธตัวตนก็เช่นเดียวกัน คือ เป็นผลผลิตจากทฤษฎีแห่งความรู้ของฮูมด้วย

ดังนั้น ฮูมจึงไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอะไรเป็นพิเศษ ในการปฏิเสธความเป็นอยู่ของตัวตน นอกจากเป็นการประยุक्तฤษฎีแห่งความรู้ของเขาเท่านั้น สำหรับฮูม ปัญหาอภิปรัชญาเป็นเรื่องเสียเวลาและไม่มีประโยชน์ ยิ่งไปกว่านั้นก็เป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ด้วยประสบการณ์อีกด้วย ปัญหาความมีอยู่ของตัวตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาอภิปรัชญา จึงไม่ได้รับความสนใจมากนักจากฮูม จะเห็นว่า ฮูมเองก็ไม่ได้ทำให้ความสำคัญต่อปัญหาเรื่องตัวตนนี้เท่าไร เห็นได้จากปัญหานี้มีพูดแต่ใน A Treatise of Human Nature เพียงบทเดียว บทเดียวเท่านั้น ในข้อเขียนอื่นๆ ไม่มีเลย สำหรับใน Treatise แม้ว่าจะมีอยู่บ้างในบทแรก แต่เป็นการแสดงความเห็นว่า เรื่องนี้ไม่สำคัญพอ ฮูมกล่าวว่า

"กล่าวโดยสรุป มีหลักอยู่สองประการที่ข้าพเจ้าไม่สามารถทำให้ไม่ขัดแย้งกันได้ และข้าพเจ้าไม่มีอำนาจในการยกเลิกละทิ้งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หลักดังกล่าวคือ การรับรู้ทั้งหลายของเราที่ต่างกันอย่างเด่นชัดนั้น ต่างก็อยู่แยกจากกัน และหลักที่ว่า จิตไม่สามารถรับรู้ข้อเชื่อมโยงใดๆ ในบรรดาสิ่งที่มีอยู่แยกจากกัน.....โดยส่วนตัวข้าพเจ้าขอถือสิทธิของการเป็นนักสงสัยและขอสารภาพว่า เรื่องนี้ยากเกินความเข้าใจ แต่อยากจะบอกว่า มันไม่ได้ยากจนไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ บางทีคนอื่นหรือแม้แต่ตัวข้าพเจ้าเอง ถ้าใครตรองอย่างรอบคอบสมบูรณ์กว่านี้อาจพบสมมติฐานบางอย่างที่แก้ไขข้อบกพร่องนี้ได้"

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ฮูมไม่พอใจนัก แต่การแก้ไขนั้นเป็นไปได้ถ้าเขาจะทำเขาบอกไว้เช่นนั้น แต่ทำไมเขาไม่ทำ น่าจะเป็นเพราะว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องสำคัญจนต้องเสียเวลาให้กับมัน ดังนั้นสำหรับฮูม ทรรศนะเรื่องตัวตนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงาน

ทั้งหมดของอูม และการปฏิเสธตัวตนของอูมก็เพื่อให้อึดคดคล้องกับญาณวิทยาของเข่า โดย
เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่ได้จากการประยุกต์ญาณวิทยาของอูมนั่นเอง

สรุปจุดมุ่งหมายในการเสนอรรถนะเรื่องตัวตน

ตามที่กล่าวมา มองเดิน ๆ จะเห็นว่า จุดมุ่งหมายในการปฏิเสธความมีอยู่ของตัว
ตนของเควิก อูม และพุทธปรัชญานั้น ต่างกันอย่างสิ้นเชิง การปฏิเสธตัวตนของเควิก อูม
เป็นเพียงผลผลิตจากทฤษฎีแห่งความรู้ของเขา และจุดมุ่งหมายคือการนำเอาทฤษฎีแห่งความ
รู้มาแก้ไขข้อบกพร่อง ที่นักปรัชญาในอดีตสร้างไว้ เพราะการเชื่อว่า มีตัวตนนั้นเป็นการแย้ง
ตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักประสบการณ์นิยม แต่สำหรับพระพุทธเจ้าการปฏิเสธตน
เองของพระองค์มุ่งตรงสู่การปฏิบัติโดยตรง มูลเหตุที่พระองค์พยายามค้นพบสัจธรรมนี้ เพราะ
เห็นว่าคนเราทุกคนตกอยู่ในความทุกข์ และ พระองค์ต้องการค้นหาเหตุแห่งทุกข์เพื่อดับมัน
ดังนั้นการปฏิเสธตัวตนของพระองค์ขึ้นตรงต่อการปฏิบัติเพื่อไปถึงความดีสูงสุด นั่นคือเกี่ยวข้องกับ
กับจริยศาสตร์อย่างใกล้ชิด แต่ของอูมดูเดิน ๆ แล้วจะเห็นว่า การปฏิเสธตัวตนของอูมเกี่ยวข้องกับ
ข้อแย้งกับญาณวิทยาของเขาเท่านั้น

แต่ถ้าพิจารณาโดยลึกซึ้งแล้วจะพบว่า มูลเหตุที่อูมหันมาสนใจมนุษย์มากกว่าจักรวาล
นั้น ก็เนื่องมาจากเขาได้รับอิทธิพลจากนิวตัน จึงมีความเชื่อว่า เมื่อคนเราสามารถเข้าใจ
ใจกฎธรรมชาติ เราก็จะอุปเมื่อนิยามธรรมชาติ และในทำนองเดียวกัน ถ้าเราธรรมชาติของ
มนุษย์ เราก็สามารถควบคุมมนุษย์ได้ และเราสามารถทำให้สังคมมีความสุขได้ อูมปฏิเสธ
ความมีอยู่ของตัวตน เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่า ทุกอย่างนั้นเกิดจากคนเราเป็นผู้บัญญัติขึ้น
เท่านั้น และตัวผู้บังคับการคืออารมณ์ (Passion) นั้นเอง สิ่งสำคัญที่สุดคือมนุษย์เราและสิ่งที่จะ
ควบคุมมนุษย์ได้ก็คือมนุษย์อีกนั่นแหละ

ในประเด็นนี้จะเห็นว่าไม่ต่างจากพุทธนัก ที่เห็นว่าความยุ่งยากของทุกสิ่งทุกอย่าง
ในโลกนี้มีมาแต่อาารมณ์ หรือจะใช้คำว่ากิเลสจะเห็นชัด เจนกว่านี้ กิเลสเอาเปรียบกัน การ
เบียดเบียนกัน การฆ่าฟัน สงคราม ความตายนะๆ ล้วนมีรากเง้ามาจากกิเลสทั้งสิ้น การจะ

สร้างสังคมใหม่ที่ประกอบด้วยความดีสิ่งงาม ความสุข ความสงบฯ จะเกิดขึ้นได้ด้วยการควบคุมกิเลสเอาไว้ จุดมุ่งหมายที่ทั้งฆุมและพระพุทธเจ้าต้องการคือสังคมที่มีความสุข ในแง่นี้ เราจะเห็นว่าทั้งฆุมและพระพุทธเจ้าก็เป็นประโยชน์นิยมทั้งคู่ คือเห็นว่า ผลประโยชน์ส่วนรวมสำคัญที่สุด

ฆุมในฐานะนิกการเมืองเห็นว่า จากประสบการณ์จะบอกเราว่า การที่คนเราจะอยู่รวมกันได้โดยต่างคนต่างมีความเห็นแก่ตัวนั้น มีทางที่ดีที่สุดคือมีกฎหมายที่ยุติธรรมที่รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมควบคุมเอาไว้ ความเห็นแก่ตัวของคนเราจะถูกกดเอาไว้ด้วยความกลัวที่จะถูกลงโทษ แต่สำหรับพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่ากิเลส หรือความเห็นแก่ตัว "ตัวฉัน" นั้นสามารถดับได้สนิทและหมดสิ้นด้วยความ "เห็นชอบ" และดำเนินไปสู่ "การปฏิบัติชอบ"

ความดีสูงสุดของฆุมนั้นเป็นเพียงขั้นหนึ่งของความดีสูงสุดของพระพุทธเจ้าและนี่คือความแตกต่าง ขั้นตอนในการไปถึงความดีสูงสุดสมมติว่ามี ๔ ขั้นตอนคือ ๑) ตัวตนที่เลวหรือตัวตนที่มีกิเลสส่วนที่เลวควบคุม ๒) ตัวตนที่ดี หรือตัวตนที่มีกิเลสส่วนที่ดีควบคุม ๓) ตัวตนที่เบาบางลงคือ เกือบจะไม่มีกิเลสเลย และ ๔) ตัวตนที่ว่างจากความรู้สึกว่ามีตัวตน

สำหรับฆุมอยู่ในขั้นที่ ๒ เท่านั้น คือสามารถขจัดอารมณ์อันชั่วร้ายได้ และใช้อารมณ์ที่ดีคือมองเห็นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นตัวควบคุม แต่อารมณ์นั้นยังอยู่ บางทีอาจจะไปยึดติดในดีความดีเสียอีก นิมนคือไปหลงอยู่ในตัวตนของ ความดี แต่สำหรับพุทธปรัชญานั้น แม้เมื่อนิพพานแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงให้เลิกยึดมั่นว่านิพพานเป็นอัตตาตัวตน นั่นคือพ้นจากการยึดทุกประการปล่อยวางให้หมดสิ้น โดยทั่วไป แม้พุทธศาสนิกบางจำพวกยังเข้าใจว่า นิพพานเป็นอัตตา ยังจะทำให้หลงไปก็มีใหญ่ และละได้ยากกว่าการละอัตตาที่หายไปในตอนแรก ๆ เสียอีก

โลกสำหรับฆุม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างโลกทางกายภาพกับอายตนะทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยมีอารมณ์เป็นตัวปรุง แต่งให้เป็นไป โลกสำหรับชาวพุทธก็เป็นเช่นเดียวกันนี้ ดังนั้นจึงมีแต่ความว่างเปล่า ไม่มีอะไร ที่เป็นของใคร เป็นแต่ตัวธรรมชาติเองล้วน ๆ แต่สำหรับฆุมยังมีความต้องการที่จะควบคุมโลก เช่นที่ว่านี้ให้มีความสุข ต่างกับพุทธที่ต้องการความสงบ ฆุมไปถึงขั้นประโยชน์นิยม แต่พุทธไปมากกว่านั้น คือเป็นวิมุตินิยม คือถือว่า ถ้าเราสามารถเอาชนะตัวเรา เราก็สามารถเอาชนะโลกได้ เมื่อเห็นความจริงว่าไม่มีอะไรในโลกที่อยู่ในเงื้อมมือของเราเท่ากับตัวเราเอง ก็จะถือว่า ทุกสิ่งที่มีอยู่นั้นไม่ใช่

ของเรา ก็เท่ากับเราไม่มีอะไร เลย และเมื่อไม่มีอะไร ก็จะไม่มีการที่จะต้องเสีย
เมื่อไม่มีอะไรที่จะต้องเสียก็จะไม่เสียใจ ไม่ผิดหวัง มีแต่ความสงบ และนี่คือความแตกต่าง